

---Bajke i druge priče---

100 000 novih radnih mjesta u Bosni i Hercegovini

Hronična nezaposlenost je zajednički nazivnik svim zemljama Zapadnog Balkana. Prema svim postojećim parametrima, Bosna i Hercegovina (BiH) je na samom čelu. Iako prepoznato kao jedno od gorućih problema koje onemogućava napredak i razvoj, rješenje se ne nazire. Strategija zapošljavanja u BiH 2010.–2014. pominje „ozbiljan nedostatak produktivnog zapošljavanja i dostojanstvenih prilika za rad.“¹ Izvještaj Evropske komisije o napretku za 2014. godinu kaže da je nezaposlenost „konstantno visoka“ zbog teških uvjeta rada i strukturalne rigidnosti.“²

Nezaposlenost u brojkama

„Dijagnoza tržišta rada“ (Labor Market Diagnosis (LMD)) koju je sredinom 2015. objavio Ekonomski institut Sarajevo (EIS) iznosi podatak o nezaposlenosti od 27,5% što je znatno niže od zvaničnog podatka od oko 44%, ali je ipak dovoljno visoko da uvrsti BiH među zemlje sa najvišom stopom nezaposlenosti na svijetu. Ovo se posebno odnosi na žene, među kojima je stopa nezaposlenosti 29% (u odnosu na 27% za muškarce) i njihovu stopu aktivnosti (32%, u odnosu na 55% za muškarce). Stopa nezaposlenosti mladih od 62% je među najvišim u Evropi, i može se porediti jedino s Grčkom. Veliki udio ove kategorije – 15% (oko 217 000 osoba) kažu kako su obeshrabreni da će više ikada naći posao.

¹ Strategija zapošljavanja u BiH 2010.–2014. str. 3. Pristupljeno: 24. novembra, 2015.

http://www.arz.gov.ba/files/akti/strategije/Strategija_zaposljavanja_2010-2014_en.pdf

² EK: Izvještaj o napretku BiH 2014. Direkcija za proširenje. Oktobar 2014. str. 37. Pristupljeno: 14. septembra, 2015. http://europa.ba/wp-content/uploads/2015/05/delegacijaEU_2014100811032318eng.pdf

Ako nisu u potpunosti obeshrabreni, pa i dalje traže posao, mogu se naći u grupi od 85% koji traže posao duže od 12 mjeseci: 41% ih je na posao čekalo od 2 – 5 godina, a čak 44% pet godina ili duže.

Za razliku od BiH, 2014. godine, samo polovina od 10,2% nezaposlenih u EU bili su nezaposleni duže od 12 mjeseci, a samo 30%, dvije godine ili duže. Drugim riječima, dok dugoročna nezaposlenost utiče na samo jednu od dvadeset osoba (zaposlenih ili nezaposlenih) u EU, u BiH je to jedna osoba na svake četiri na tržištu rada. Zbog toga su poslodavci skloni smatrati duga razdoblja nezaposlenosti pokazateljem neadekvatnih i zastarjelih vještina, zbog čega je traženje posla za takve osobe postalo skoro nemoguće.

Dva glavna uzroka strukturalne nezaposlenosti u BiH su loša veza između obrazovnog sistema i poslovnog sektora, gdje obrazovne institucije nisu uspjele prilagoditi nastavne programe ekonomskim potrebama, i dugotrajna slabost bosanskohercegovačke ekonomije, gdje otvaranje novih radnih mjesta ozbiljno zaostaje za porastom proizvodnje, čak i tokom razdoblja najdinamičnijeg poslijeratnog rasta.

Krajem decembra 2014. godine bilo je oko 812 000 zaposlenih i oko 308 000 nezaposlenih osoba što je, izraženo u procentima, iznosilo 31,7% zaposlenih i 27,5% nezaposlenih.³ Za dublje razumijevanje podataka, trebaju se uzeti u obzir tri različite kategorije: pojam „radno sposobno stanovništvo“ koji označava cjelokupno stanovništvo između 15 i 64 godine starosti; „radna snaga“ podrazumijeva sve one koji ili rade ili traže posao; a „neaktivno stanovništvo“ predstavlja podkategoriju koja se sastoji od stanovništva koje niti je „zaposleno“ niti „nezaposleno.“ Reformska agenda koja je nakon dugotrajnih pregovora dogovorena u julu 2015. godine stavila je otvaranje radnih mjesta odmah nakon ekonomskog rasta kao jedan od četiri najvažnija stuba za održivost i razvoj zemlje.

100 000 novih radnih mjesta u Bosni i Hercegovini

Posljednji opći izbori u BiH održali su se 2014. godine. Tokom kampanje za izbore političke partije su između ostalog pominjale i otvaranje 100 000 novih radnih mjesta. Okrugla cifra privukla je pažnju, ali ukoliko pažljivo čitate, pravo značenje je „smanjenje broja nezaposlenih za 48 000“ za razdoblje 2014. – 2018.⁴ Drugačije rečeno, smanjenje nezaposlenosti, jednako tako može značiti i penzionisanje ljudi bez obzira na budžetske mogućnosti – sve samo kako bi se ispunilo obećanje. Kada su upitani zašto se iznesene brojke razlikuju, lideri političkih stranaka u BiH su naknadno objasnili da se razlika odnosi na osmogodišnji period tj. da se obećanje odnosi na slučaj da politička stranka o kojoj se radi, osvoji još jedan mandat na sljedećim izborima. Drugim riječima, kako bi se ovo ostvarilo, moramo vjerovati političkim strankama najmanje dva uzastopna mandata. Ali, zašto bismo im vjerovali?

³ Anкета o radnoj snazi BiH 2014. Agencija za statistiku BiH. Str. 31. Pristupljeno:12. septembra, 2015.

http://www.bhas.ba/tematskibilteni/LFS_2014_001_01_bh.pdf

⁴ Većina podataka korištena za ekonomsku statistiku temelji se na metodologiji Ankete o radnoj snazi (LFS) Međunarodne organizacije rada koju je Agencija za statistiku BiH usvojila 2008. godine. Postoje dvije ključne razlike između LFS metodologije u odnosu na zvaničnu statistiku BiH. Jedna je, da LFS dozvoljava međunarodne usporedbe i da je bolji u mapiranju neformalnog zapošljavanja. Za razliku od ovog, zvanična statistika BiH, a što je u skladu s domaćim zakonima, bilježi samo zvaničnu nezaposlenost. Drugi razlog koji čini službenu statistiku BiH nepreciznom, je činjenica da domaći propisi omogućavaju nezaposlenima, koji su registrirani, zdravstveno osiguranje, što motivira ljude koji nisu na tržištu rada ili one koji su neformalno zaposleni da se prijave u biro za zapošljavanje. Ipak, i sa međunarodnom metodologijom koja bilježi neformalno/neprijavljeno zaposlenje, od kraja rata uvijek je bila bar jedna nezaposlena osoba na svake tri koje rade.

Ako se malo dublje kopa u potrazi za formulom koja će otkriti kako će se tačno otvarati nova radna mjesta, napori su uzaludni. Izborna platforma izdvaja 9 od ukupno 20 stranica koje se odnose na ekonomskapitanja, navodeći različite aktivnosti, ali je očit ukupan nedostatak jasne strategije [zapošljavanja] i specifičnih ciljeva. Pored toga, predložene politike i dijelovi zakonskih akata, poput Zakona o javno-privatnom partnerstvu ili „povezivanje obrazovnog sistema sa tržištem rada“ „na stolu“ su godinama, a izborna platforma niti objašnjava šta će to biti drugačije ovaj put, niti kako će se to implementirati.

I dok političke stranke mogu pobijediti na izborima razbacujući se idejom o ekonomskom oporavku, nacionalni program ekonomske reforme kojeg je Vijeće ministara usvojilo u januaru 2015. godine ne odiše ovim optimizmom. Dapače, on predviđa da se „značajni pozitivni koraci na bosanskohercegovačkom tržištu rada **vjerovatno neće dogoditi**“, a oslanja se na prognozu globalnog rasta koji predviđa porast zaposlenosti od 1,6% i 2,1%⁵ (ili oko 13 000 za 2016. godinu i 17 000 radnih mjesta za 2017. godinu).⁶

Da pojednostavimo, bivša Jugoslavija imala je BDP od 10,6 milijardi dolara, a BDP po stanovniku iznosio je 2429 dolara (1990.godine). Uslijed velike ekonomske (kao i političke) krize u posljednim godinama, ogromnoga pada industrijske proizvodnje i izvoza, desio se i veliki pad BDP-a po glavi stanovnika (1900 dolara), a 1991. godine, stopa nezaposlenosti skočila je na 27% .⁷

Ogromna materijalna, ekonomska i društvena šteta prouzrokovana je tokom rata 1992.–1995., što je neminovno zaustavilo ekonomiju, a zemlju vratilo godinama unazad, štetom koja se procjenjuje na 15–20 milijardi dolara, samo u proizvodnim kapacitetima (procjena ukupne štete kreće se između 50 i 70 milijardi dolara) i stopom nezaposlenosti od oko 90% na kraju rata.⁸ Izvanredan rast u periodu neposredno nakon rata⁹ koji se u početku finansirao kroz paket međunarodne pomoći, pomogao je u obnovi i oporavku, ali spore reforme i nedovršen proces tranzicije onemogućio je zemlju da obezbijedi više investicija i brži ekonomski rast. U istom periodu, stopa nezaposlenosti je značajno opala, ali se nikad nije izjednačila sa stopom nezaposlenosti u susjednim zemljama, na koje je rat znatno manje uticao, a kamoli sa naprednijim istočnoevropskim zemljama, te je u periodu nakon rata, uglavnom bila iznad 25%.

Dakle, osim velikih izjava tokom izborne kampanje u BiH: Gdje se dešavaju ozbiljni razgovori o politikama i nezaposlenosti? U državnom parlamentu? U sindikatima? A najvažnije, kakav je tačno sadržaj tih razgovora i kako mi uopće znamo koliko je, i kakvih, radnih mjesta potrebno da bismo počeli osjećati

⁵ Autorski podatak na temelju podataka iz tablice 1.

⁶ Program nacionalne ekonomske reforme BiH 2015. Januar 2015. Str. 8–9. Pristupljeno: 9. septembra, 2015.

<http://www.dep.gov.ba/naslovna/?id=1657>

⁷ A. Efendić i A. Hadžiahmetović, "Post-War Economic Transition in BiH – A Challenging Transformation" u Soeren Keil and Valery Perry (ed.) "State-Building and Democratization in BiH", Ashgate Publishing Ltd, 28. juni, 2015. Str. 110–111. Pristupljeno: 25. novembra, 2015.

<https://books.google.ba/books?id=8FkdCgAAQBAJ&pg=PA111&lpg=PA111&dq=war+damage+estimate+in+Bosnia&source=bl&ots=y-rrXvm0P&sig=RFihdTghtmXd09ubmQmRKRQjKcW&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjU8NSSz7bJAhWIFCwKHR3mAv84ChDoAQgxMAl#v=onepage&q=war%20damage%20estimate%20in%20Bosnia&f=false>

⁸ A. Efendić i A. Hadžiahmetović. Str. 111.

⁹ 80%, 34%, 16% i 10% uzastopno u periodu 1996.-1999. A. Efendić i A. Hadžiahmetović. Str. 111.

promjene? Koliko bi sve to koštalo i koliko vremena je potrebno da se to ostvari? Kako bismo u potpunosti razumjeli ovo pitanje, osvrnućemo se na prilike u drugim zemljama.

Obećanje koje će se ispuniti za 40 godina

Slučajevi Slovenije, Slovačke i Estonije predstavljaju ilustrativne primjere i modele otvaranja radnih mjesta, a mi ćemo ih koristiti za sistematičnu usporedbu. Izbor „usporednih zemalja“ temelji se na otprilike istoj veličini populacije, sličnoj historiji kao bivšim socijalističkim državama koje su se izdvojile iz prethodno većih multietničkih država, te krenule kroz proces tranzicije sa približno sličnih početnih pozicija u smislu ekonomske razvijenosti i zajedničkih geopolitičkih ciljeva (članstvo u EU). Uprkos sličnostima, svaka od ovih država išla je svojim putem razvoja tokom posljednje dvije decenije, ali i sa svim svojim razlikama, njihov napredak nudi dragocjene preporuke za razumijevanje ovih dinamika.

Kako bi na najjednostavniji način razumijeli šta će značiti, otvaranje novih 100 000 radnih mjesta za bosanskohercegovačku ekonomiju, možemo pogledati red veličine investicija potrebnih da se ostvari ovaj ambiciozni cilj.

Svi izvori ukazuju na velike varijacije u ukupnoj cijeni otvaranja novog radnog mjesta ovisno o državi i sektoru. Tako na primjer, cijena otvaranja novog radnog mjesta varira od 12 400 eura u Litvaniji do gotovo 80 000 eura u Nizozemskoj ili 300 000 eura u Njemačkoj, dok je cijena viša za radna mjesta u RTDI (Istraživanje, razvoj tehnologije i inovacija) do 105 000 eura (Litvanija) i do 490 000 eura u Njemačkoj.¹⁰ U sektoru infrastrukture, direktni troškovi za jedno radno mjesto iznose između 11 000 dolara u Džibutiju i 78 000 dolara u Libanonu u energetske sektoru, 9000 i 64 000 dolara u građevinskom sektoru i između 17 000 i 114 000 dolara u sektoru transporta i komunikacija.¹¹ Istraživanje o efektima ulaganja u energetske učinkovitost na zapošljavanje pokazalo je da je prosječna cijena 52 000 eura po radnom mjestu, iako se raspon cijene kretao između 17 000 i 156 000 eura.¹² U svojim programima podrške privatnom sektoru, IFC grupacija Svjetske banke procijenila je da 1 milion dolara može kreirati 31 novo radno mjesto u Jordanu, 116 u Gani i 247 u Tunisu.¹³

---

¹⁰ EEN: Job Creation as an Indicator of Outcomes in ERDF Programmes. August, 2013. Pristupljeno: 24. septembra, 2015.
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/eval2007/job_creation/evalnet_task1_job_creation_synthesis.pdf

¹¹ A. Estache, E. Ianchovichina, R. Bacon, I. Salamon, "Infrastructure and Employment Creation in the Middle East and North Africa." Svjetska banka, 2013. Str. xxiii; Pristupljeno: 25. septembra, 2015.
https://books.google.ba/books?id=igFeg4uJm4C&pg=PA53&lpg=PA53&dq=job+creation+cost+per+job&source=bl&ots=G1Ns2xkoFa&sig=csJNGjq4yv62ETp8TiTCSRINeBI&hl=en&sa=X&ved=0CC8Q6AEwAzgKahUKewj_uqmEk7DIAhVHqoAKHVeoCel#v=onepage&q=job%20creation%20cost%20per%20job&f=false

¹² R. Janssen i Dan Staniazsek, 'How Many Jobs' A Survey of the Employment Effects of Investment in Energy Efficiency of Buildings. The Energy Efficiency Forum. Maj 2012. Str. 11. Pristupljeno: 6. novembra, 2015.
http://www.euroace.org/PublicDocumentDownload.aspx?Command=Core_Download&EntryId=433

¹³ Estimating Economy-wide Job Creation Effects. Str. 9. Pristupljeno: 19. septembra, 2015.
<http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/f0be83804f7cdf68b7deff0098cb14b9/chapter3.pdf?MOD=AJPERES>

Država	Cijena koštanja otvaranja jednog novog radnog mjesta/prema vrsti zanimanja (u EUR)					1million eura može kreirati sljedeći broj poslova
	Slabo plaćena zanimanja	Istraživanje, tehnologija, razvoj	Infrastruktura	Građevinarstvo	Transport i komunikacije	
Litvanija	12 400	105 000				8-70
Njemačka	300 000	490 000				2-3
Džibuti			11 000	9 000	17 000	50-90
Libanon			78 000	64 000	114 000	7-15
Jordan						31
Gana						116
Tunis						247

Za države koje koristimo za poređenje, moguće je postaviti nisku, srednju i visoku cijenu kreiranja novih poslova, koristeći okvire EU investicija u razne programe zapošljavanja.

EUR

Država	Niska cijena	Prosjek	Visoka cijena
Estonija ¹⁴	6 000	73 000	
Slovenija ¹⁵	142 000	294 000	425 000
Slovačka ¹⁶	57 000	249 000	399 000

¹⁴ T. Kalvet, 'Job Creation as an Indicator of Outcomes in ERDF Programmes: Estonia, Talinn University, 2013, str. 7-8; Pristupljeno: 12. oktobra, 2015.:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/eval2007/job_creation/ee_task1_2013_job_creation.pdf

¹⁵ D. Kavas, 'Job Creation as an Indicator of Outcomes in ERDF Programmes: Slovenia, Institute for Economic Research, 2013, str. 6-7; Pristupljeno: 12. oktobra, 2015.:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/eval2007/job_creation/si_task1_2013_job_creation.pdf

¹⁶ K. Frank 'Job Creation as an Indicator of Outcomes in ERDF Programmes: Institute for Economic Research, 2013, str. 8; Pristupljeno: 12. oktobra, 2015.

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/eval2007/job_creation/sk_task1_2013_job_creation.pdf

Prije nego odemo u detalje, treba pomenuti da u BiH ne postoji strategija na nivou države koja jasno navodi ekonomske sektore koji najviše obećavaju. Postoji ograničen broj utvrđenih strateških sektora, ključnih sektora sa razvojnim potencijalom i potencijalom zapošljavanja: **drvoprerađivačka industrija sa proizvodnjom namještaja, rudarstvo i eksploatacija osnovnih ruda, proizvodnja mašina i auto dijelova, određeni poljoprivredni podsektori i prerada hrane, te turizam.**¹⁷ Svjetska banka vjeruje da BiH ima svoju šansu u drvnom sektoru i lakoj industriji i naglašava da se prilike mogu pojaviti čak i regionalno u sektoru tzv. „zelenih industrija“ – posebno u rastućem sektoru energetske učinkovitosti.¹⁸ Studija koju je objavio OECD pokazala je da, pored auto sektora, tekstilna industrija i poslovne usluge (kao npr. *call centri*), mogu razviti i održati razinu konkurentnosti,¹⁹ ali ova dva sektora ne mogu postati glavni izvori održivog dugoročnog rasta i smanjenja nezaposlenosti.

Za procjenu potencijala države da otvori novih 100 000 radnih mjesta, koristili smo Labor Force Survey / Pregled radne snage (LFS) podatke²⁰ i usporednu tabelu predstavljenu u Dijagnostičkoj studiji tržišta rada u BiH²¹. Napravili smo projekciju efekata ciljanog rasta na zapošljavanje. Pomjerali smo „100 000“ „nezaposlenih,“ osoba u kategoriju „zaposlenih.“

	2013.	2014.	100 000 radnih mjesta	308 000 radnih mjesta
	1	2	3	4
Radno sposobno stanovništvo	2566	2565	2565	2565
Radna snaga	1131	1120	1120	1120
Zaposleni	814	812	912	1120
Nezaposleni	317	308	208	0
Stopa nezaposlenosti	28%	28%	19%	0%
Stopa zaposlenosti	32%	32%	36%	44%

BHAS, 2014 LFS²² i kalkulacija Popularija

Promjena će rezultirati padom stope **nezaposlenosti** od gotovo 9%. Stopa nezaposlenosti i dalje će biti visokih 19%, gotovo dvostruka u odnosu na stopu u EU od 10,2% (2014.) i još uvijek veća od stope

¹⁷ Dijagnoza tržišta rada, maj 2015. Str. 74. Pristupljeno: 22. juna, 2015. www.fzzz.ba/doc/DIJAGNOZA_TRZISTA_RADA.pdf

¹⁸ Intervju sa ekspertom Svjetske banke, 3. novembra, 2015.

¹⁹ Defining and Strengthening Sector Specific Sources of Competitiveness in the Western Balkans Recommendation for a Regional Investment Strategy, OECD 2008. 25. oktobra, 2015. http://www.rcc.int/pubs_archive#page3

²⁰ 2014 BiH Labor Force Survey. Str. 31. Pristupljeno: 6. novembra, 2015.

http://www.bhas.ba/tematskibilteni/LFS_2014_001_01_bh.pdf

²¹ Dijagnoza tržišta rada, maj 2015. Str. 9. Pristupljeno: 22. juna, 2015 www.fzzz.ba/doc/DIJAGNOZA_TRZISTA_RADA.pdf

²² Većina informacija korištenih za ekonomsku statistiku bazirana su na dokumentu Labor Force Survey (LFS) metodologiji, međunarodne organizacije rada, koja je usvojena od strane BH Agencije za statistiku 2008. godine. Dvije značajne razlike ove metodologije u odnosu na zvaničnu BiH statistiku je što LFS dopušta međunarodnu komparaciju i što je mnogo optimalnija u prikupljanju podataka neformalnog zapošljavanja. Suprotno tome, službena BiH statistika, koja se vodi domaćim zakonodavstvom, može obuhvatiti samo formalno zapošljavanje. Dodatni razlog zbog kojeg je manje precizna je, što domaće zakonodavstvo obuhvata i zdravstveno osiguranje uz registrovane nezaposlene, što dodatno motivira ljude koji nisu na tržištu rada ili one u neformalnom sektoru da se registriraju na biroa za zapošljavanje. Ipak, koristeći čak i međunarodnu metodologiju, koja obuhvata ove neformalno zapošljavanje, od kraja rata bila je uvijek bar jedna nezaposlena osoba na svake tri zaposlene.

nezaposlenosti u svim državama članicama EU, osim Španjolske i Grčke²³. S druge strane, stopa **zaposlenosti** porast će na 36%, što je još uvijek manje od EU prosjeka od 51,3%²⁴.

Ako pokušamo ispitati kako dostići EU prosjek zaposlenosti i pretpostavimo otvaranje čak tri puta više ili 308 000 radnih mjesta (kolona 4), čime bi BiH došla na nivo pune zaposlenosti od 44%, kada bi svaka osoba koja traži posao bila zaposlena, BiH bi i dalje zaostajala za prosjekom EU koji iznosi 51,3%. Da sustigne prosječnu stopu zaposlenosti u EU, BiH treba kreirati 502 000 novih radnih mjesta i aktivirati čak 194 000 trenutno neaktivnih osoba. To je „radno sposobno stanovništvo“ koje nije „radna snaga“, a 2014. godine bilo ih je 1.445.000. Koliko je izvjestan ovaj scenarij? Možemo dobiti mogući odgovor kroz sljedeće pitanje:

Koliko dugo treba čekati da se kreira 100 000 novih poslova kako bi se ispunilo političko obećanje, ili 308 000 poslova do pune zaposlenosti ili još bolje, 502 000 poslova kako bismo stigli EU prosjek?

U optimističnom scenariju BiH, koji se **vjerovatno neće dogoditi**²⁵, gdje prosječna brzina otvaranja ovih radnih mjesta slijedi dinamiku koju je objasnila politička stranka, 100 000 novih radnih mjesta bi se otvorilo za osam godina, BiH bi mogla dostići nivo pune zaposlenosti za 23 godine, dok bi joj za dodatnih 502 000 novih radnih mjesta i dostizanje EU prosjeka, bilo potrebno je više od 40 godina!

Ali, moramo krenuti dalje i postaviti sljedeće očito pitanje koje glasi:

Koji su troškovi kreiranja ovih novih radnih mjesta?

Prateći opće trendove koji su uočeni kada govorimo o zemljama koje uspoređujemo pretpostavljamo da će 40% od ciljanih 100 000 novih radnih mjesta biti u proizvodnom sektoru, a 60% u sektoru uslužnih djelatnosti. Prethodno iznesene informacije pružaju smjernice za procjenu da prosječna cijena jednog novog radnog mjesta u proizvodnji²⁶ u BiH iznosi 120 000 eura^{27,28,29}. Iz ovog se zaključuje da trošak kreiranja obećanih 100 000 radnih mjesta iznosi **8,4 milijarde eura**³⁰. Čak i ako ovaj podatak uzmemo isključivo kao pokazatelj, on ukazuje na veličinu ulaganja potrebnih za ispunjavanje ambicioznog cilja pri

²³ Eurostat, Unemployment Statistics. Pristupljeno: 6. novembra, 2015. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/unemployment_statistics#A_detailed_look_at_2014

²⁴ World Development Indicators, 2015.

²⁵ Program nacionalne ekonomske reforme BiH 2015. Januar 2015. Str. 8–9. Pristupljeno: 9. septembra, 2015. <http://www.dep.gov.ba/naslovnica/?id=1657>

²⁶ U nedostatku sličnih podataka o troškovima kreiranja radnog mjesta u uslužnoj djelatnosti, procjena je da je cijena jednog radnog mjesta u uslužnoj djelatnosti jednaka 50% cijene radnog mjesta u proizvodnoj djelatnosti. Također smo pretpostavili da nova uslužna radna mjesta neće jednostavno zamijeniti stara, već će biti zahtjevnija, i u smislu tehnologije i u smislu vještina.

²⁷ Ulaganja koja su potrebna za dodavanje novih radnih mjesta privredi, posebno privredi koja „ide na jedan motor“ i daleko je od optimalnog iskorištavanja resursa, mogu biti veoma niska. Posebno u poljoprivrednom sektoru i sektoru prerade hrane, nabavci lakih mašina i velikih agregata, poput hladnjaka i postrojenja za pakiranje zahtijevala bi relativno ograničena ulaganja i može poslužiti za „aktiviranje“ većeg broja malih poljoprivrednika. Sličan učinak je moguć s ciljanim ulaganjem u karike koje nedostaju poput turističke infrastrukture. To je donekle vidljivo u većini primjera iz programa podrške poduzetništvu u zemljama koje smo odabrali za poređenje, gdje cijena radnog mjesta može biti manja od 10 000 eura.

²⁸ World Bank Group: BiH Country Program Snapshot. Str. 4.

²⁹ Intervju sa IFC ekspertom. 3. novembra, 2015.

³⁰ [40 000 radnih mjesta u proizvodnji x EUR 120 000] + [60 000 radnih mjesta u uslužnim djelatnostima x EUR 60 000] = EUR 8,4 milijarde.

otvaranju novih radnih mjesta, kao što je dodavanje više od 10% novih radnih mjesta. To nas dovodi do konačnog pitanja:

Odakle će taj novac doći?

Da to bolje razumijemo, pomoći će nam sljedeći podatak. U 2015. godini, prema podacima Agencije za strane investicije u BiH, u Bosnu i Hercegovinu je ušlo samo 244 miliona eura³¹. Prema tome, matematika je vrlo prosta. Sa takvim trendom, trebalo bi nam 33 godine³² da kreiramo 100 000 novih radnih mjesta ili pola vijeka da dostignemo punu zaposlenost.

Konačno, kao što svi znamo, postoje „radna mjesta i radna mjesta,“ neka više-manje stabilna, sigurna, dobro plaćena i pristojna. Iako je koncept dobrog radnog mjesta kulturološki uvjetovan, većina izvora se slaže da bi dobar posao trebao obezbijediti pristojan prihod, određeno zadovoljstvo poslom, da bi trebao biti (razumno) siguran, te dati priliku za napredovanje. Ali sticanje vještina potrebnih za nove vrste zaposlenja može dugo potrajati. Kako tehnologija napreduje, radnici s neadekvatnim vještinama će biti premješteni na zadatke koji su neprikladni za kompjuterizaciju, zadatke koji zahtijevaju kreativne i socijalne sposobnosti. Znajući unaprijed koje poslovne mogućnosti postoje, prvi je uvjet za kreiranje i individualnog i nacionalnog plana razvoja, ali i obrazovnog plana i plana za razvoj vještina u kompanijama. Bez obzira na sve, ovo je prilika da se „100 000 radnih mjesta“ preformulira u „100 000 dobrih radnih mjesta“ koja se ne bi smjela propustiti. Cilj kreiranja „dobrih“ radnih mjesta može se činiti iluzornim iz perspektive mnogih koji sada nemaju šansu da se ikako zaposle, ali insistiranje na ovom aspektu će dugoročno pomoći da se cilj pretvori u bolje plaćene poslove.

Zaključak je da je, zbog kulturne, političke i ekonomske situacije u BiH, teško povjerovati da politike i strategije potrebne da se krene putem otvaranja novih radnih mjesta, bilo da se radi o 100 000 ili bilo kojem drugom broju, mogu biti usvojene, niti implementirane. Od birača se traži da daju svoje povjerenje političarima za više mandata unaprijed, bazirano na obećanjima za koja će trebati decenije da bi se, u sadašnjim ekonomskim prilikama, realizirala. Sljedeći put kad budete glasali, pobrinite se da razumijete šta je u ponudi.

---

³¹ Izvor: Centralna banka BiH: Tokovi stranih ulaganja, juli, 2016 <https://goo.gl/gMlws0>

³² Također je važno napomenuti da, dok izvori financiranja vjerojatno uključuju direktna strana ulaganja, zaduživanja i domaću štednju, priliv od stranih ulaganja se, za proteklih osam godina, smanjio više od pet puta, pa će se najvjerojatnije nastaviti period male ekonomske snage zemlje, strukturnih prepreka za rast, niskih institucionalnih snaga i dugotrajne političke nestabilnosti kako bi se zadržali investitori na distanci. Izvor: <https://goo.gl/6cqjrP>